

Menderes Coşkun, *Manzum ve Mensur Osmanlı Hac Seyahatnamele-ri ve Nâbî'nin Tuhfetü'l- Harameyn'i*, **Kültür Bakanlığı Yayınlan, Ankara 2002, XVI+360 sayfa.**

Araş. Gör. Adnan ŞİMŞEK*

Klâsik Türk Edebiyatı, divanlardan başka bir çok manzum ve mensur edebî türü de bünyesinde barındıran bir edebiyattır. Fakat gazavat-nâme, hil-ye, kısâs-ı enbiyâ, kıyâfet-nâme, sefâret-nâme, seyâhat-nâme, sûr-nâme, gibi mensur türler, şura tezkireleri bir kenara bırakılırsa Osmanlı döneminde olduğu gibi günümüz araştırmacıları tarafından da göz ardı edilmiş, ikinci plâna itilmiştir.

Daha önce yayımlanan *Manzum Bir Şairler Tezkiresi: Hasîb'in Silkü'l-Le'âl-i Al-i' Osman'ındaki Şair Biyografileri* adlı eseri ile tanıdığımız Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi Doç. Dr. Menderes Coşkun'un; hemen bütün hac seyahatnamelerini ve *Tuhfetü'l - Harameyn'i* ele alan bu çalışması, genel olarak hac seyahatnamelerinin ve Nâbî'nin *Tuhfetü'l- Harameyn'*inin incelendiği bölümler ile *Tuhfetü'l-Harameyn'in* karşılaştırmalı metninin verildiği bölüm olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır.

Coşkun, eserin önsözünde, neden böyle bir çalışmaya yöneldiğini açıkladıktan sonra çalışmasını hazırlama esnasında izlediği yolu ve çalışmanın içeriğine dair kısa bilgiler sunmuştur (XI-XIV s.).

Eserin Birinci Bölüm'ünde "Eski Türk Edebiyatındaki Manzum ve Mensur Hac Seyahatnameleri" sistematik olarak incelenmiştir. Seyahatname türünün ve hac seyahatnameleri üzerine yapılmış çalışmaların kısaca tanıtıldığı girişten sonra tasnife geçilmiştir. Tasnif, "Hac El Kitapları", "Rehber Nitelikli Hac Seyahatnameleri", "Hatıra veya Rapor Nitelikli Hac Seyahatnameleri" ve "Edebî Hac Seyahatnameleri" olmak üzere dört başlıktan oluşmaktadır (1-52 s.)

Coşkun, çalışmanın beş bölüm ve bibliyografyadan oluşan "İkinci Ki-

Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
adnan_simsek@hotmail.com

bilig ♦ Güz / 2003 ♦ sayı 27: 210-212

©Ahmet Yesevi Üniversitesi Müttevelli Heyet Başkanlığı

sım"ında, *Tuhfetü'l Haremeyn* hakkında detaylı bir inceleme sunmuştur (53-146 s.). Bu kısmın ilk başlığı olan "Nâbi'nin *Tuhfetü'l- Haremeyn** *inin* İçeriğinin Analitik Bir Yaklaşımla İncelenmesi" altında, Nâbfnin neden böyle bir seyahatname yazma gereksinimi duymuş olduğunun sebepleri üzerinde durulmuş ve bu, Nâbi'nin edebî ve şahsî kişiliğinin gereği olarak açıklanmıştır. Daha sonra *Tuhfetü'l- Haremeyn*'in içeriği ve Nâbi'nin hac yolculuğu detaylı bir şekilde incelenerek eserin bitiriliş yılı üzerinde düşünülmüş ve bu tarihin 1679 olabileceği belirtilmiştir. Bu bölümde en dikkat çekici nokta, birçok Klâsik Türk Edebiyatı ürünü gibi kesin hükümler içermeyen Nâbi'nin *Tuhfetü'l- Haremeyn*'inin başarılı bir analitik çözümlemeyle içeriğinin ve içeriğine ait tarihî verilerin tespit edilmesidir (55-71 s.). "Tuhfetü'l- Haremeyn Adlı Seyahatnamesini Yazarken Nâbi'nin Yararlandığı Edebî Kaynaklar" başlığı altında, Nâbi'nin eserini yazarken hangi edebî kaynaklara başvurduğu araştırılmıştır. Bu araştırmalar neticesinde Nâbi'nin büyük ölçüde 15. yüzyıl Fars şairi Muhyi'nin *Fütûhu'l- Haremeyn* adlı eserinden etkilenmiş olduğu tespiti yapılmıştır. Bununla birlikte Mevlânâ, Molla Câmî, Bakî, Fuzûlî, Nef î, Nâ'ilî gibi şairlerin şiirlerinden yapmış olduğu alıntılar karşılaştırmalı olarak sunulmuştur (72-84 s.). "İkinci Kısım"ın bir diğer başlığı olan "Nâbi'nin *Tuhfetü'l- Haremeyn* Adlı Seyahatnamesinde Kullandığı Nesir Dili ve Üslûbu"nda, öncelikle Nâbi'nin eserlerinde kullandığı iki farklı dil ve üslûp özelliğinden bahsedilmiştir. *Tuhfetü'l- Haremeyn*'i okuyanlarda hacca gitme arzusu oluşturmayı amaçladığı söylenen Nâbi'nin, eserini süslü üslûpla yazmasındaki nedenin de bu olduğunu behrtilmiştir. Daha sonra *Tuhfetü'l- Haremeyn*'in süslü ve sanatlı diline ait örnekler verilmiştir (85-98 s.). "Nâbi'nin *Tuhfetü'l- Haremeyn*'inin Kendi Türü İçindeki Diğer Eserlerle Olan İlişkisi" başlığı altında, eserin kendisinden önce ve sonra yazılmış örnekleriyle olan ilişkisi üzerinde durulmuştur. *Tuhfetü'l- Haremeyn*'den önce yazılan Evliya Çelebi'nin *Seyahatname'si*, Bahti'nin *Manzume fi-Menâsiki'l- Hacc'ı*, Muhyi'nin *Fütûhu'l- Haremeyn'i* ve Kadri'nin *Manâzilü't- Tarîk ilâ Beyti'ilâhi'l- 'Atık'i* ile *Tuhfetü'l- Haremeyn*'den sonra yazılan Mehmed Edîb'in *Nehcetü'l- Menâzil'i* gibi eserlerle *Tuhfetü'l- Haremeyn* arasındaki benzer kullanımlar karşılaştırılarak aralarındaki ilişki somutlaştırılmıştır (99-109 s.). İncelemenin "Râfî'in *Tuhfetü'l- Haremeyni'l- Fârisî* Adlı Farsça Bir Seyahatnamesi: Nâbi'den

Çeviri mi İntihal mi?" başlığı altında, kim olduğu bilinmeyen Rafi' mahlaslı bir şairin *Tuhfetü'l- Haremeyni'l- Fârisî* adlı eseri ile Nâbî'nin *Tuhfetü'l- Haremeyn'i* karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma neticesinde, Rafi' mahlaslı şairin, Nâbî'nin *Tuhfetü'l- Haremeyn*'inin bazı bölümlerini Farsçaya tercüme ederek kendine mâl ettiği tespitinde bulunulmuştur (110-120 s.).

İncelemenin sonunda, konunun araştırmacılarına bundan sonraki çalışmalar için büyük ölçüde yol gösterecek nitelikte kapsamlı bir bibliyografya sunularak karşılaştırmalı metnin verildiği "Üçüncü Kısım"a geçilmiştir (121-146 s.).

Çalışmanın "Üçüncü Kısım"nda önce eserin yazma nüshaları tanıtılmıştır. Daha sonra metnin hazırlanmasında kullanılan Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Nüshası; British Library, Add. 7853 Nolu Nüsha; Köprülü Kütüphanesi, Hacı Ahmed Paşa Nüshası ve Basma Nüshasına (1265/1848'de İstanbul'da basılmıştır) ait bilgiler sunularak "Karşılaştırmalı Metin" verilmiştir (147-356 s.). *Tuhfetü'l-Haremeyn*'in "Karşılaştırmalı Metin"ini hazırlanırken eserin yukarıda sıraladığımız üç yazma nüshası temel alınmış ve oluşturulan metin ile eserin 1848'de basılan basma nüshası karşılaştırılmıştır. Böylece eserin güvenilir bir tenkitli metninin hazırlanması hedeflenmiştir.

Klâsik Türk Edebiyatında yazılmış hemen bütün hac seyahatnamelerini ve Nâbî'nin *Tuhfetü'l Haremeyn*'ini sistematik olarak inceleyen ve günümüze kadar ihmâl edilmiş bir alanı dolduran böyle bir çalışmayı hazırlayan Menderes Coşkun'a teşekkür ederiz.